

Ion CERNAT

IORGU G. TOMA, O VIAȚĂ ÎNCHINATĂ IDEALULUI NAȚIONAL

În *Nota autorului. Exercițiu de restituire*, o introducere la o lucrare cu caracter monografic dedicată lui Iorgu G. Toma (1871-1935), mă întrebam dacă, în condițiile politice europene actuale și ale globalizării, mai este util să evocăm pe cei care au privit cu încredere pînă la marginile pămîntului românesc, realizînd ceea ce se numește România Mare, denumire care poate fi înlocuită cu cea de România Normală. Cei care au gîndit unirea Bucovinei cu România, pregătind acest moment cu mult timp înainte de toamna tîrzie a anului 1918, au fost puțini, dar crezul și jertfa lor a fost de ajuns să împlinească lipsa și indiferența celei mai mari părți din societatea românească din Bucovina (aproape numai 34% din totalul populație, la 1910), care așteaptă ca soarta să-i fie hotărîtă, ca de aștepta ori, de alții. Între cei puțini, intelectuali proveniți din lumea satelor, care au refuzat „raiu” habsburgic, „țara model a monarhiei”, „arhitectura ideii europene”, „o Europă în miniatură”, au refuzat să devină „homo bucovinensis”, de limbă și cultură germană, Iorgu G. Toma se distinge printr-o viață exemplară de luptă și jertfă pentru neamul său obidit și umilit în propria lui țară, care, pentru sacrificiul făcut, n-a așteptat nici recunoștință, nici avere, nici măririi. Cum a ajuns acest fiu de țaran la o asemenea conștiință? De la părinții săi, tatăl, Gavril Toma, care nu știa carte, deși a fost primar al tîrgului Vama (1871-1874), și de la mama sa, Ana, născută Lupășcu, a putut învăța buna purtare și bunul simț al celor șapte ani de acasă, însă a citi și a scrie, a socoti, a învățat cu Ilie Albu, învățător născut, nu făcut, un fel de Domnu' Trandafir, care a dat un prestigiu deosebit școlii din Vama, insuflînd elevilor săi dorința de învățătură. Învățătorul Ilie Albu a văzut în copilul Iorgu Toma un viitor intelectual de vază și a insistat pe lîngă părinți, cum se făcea atunci și s-a făcut mereu pentru copiii dotați, proveniți din familiile

țărănești, să fie dat la Gimnaziul greco-ortodox din Suceava, înființat în 1860, după îndelungate insistențe ale românilor, actualul Colegiul Național „Ștefan cel Mare” din Suceava. Chiar în anul intrării lui Iorgu G. Toma la gimnaziu în 1882/1883, „s-a deschis” și învățămîntul în limba română, clase paralele, cu preluarea obiectelor în limba părintească, numite „despărțitura românească”, obținute cu greu, prin intervenția intelectualilor de frunte, împreună cu mitropolitul Silvestru Morariu Andrievici. Ca elev de liceu, a beneficiat de biblioteca clandestină

românească, alcătuită din cărți românești, primite de peste graniță, care funcționa chiar în incinta școlii, fiind administrată de elevii din cursul superior, dar și cu știința și concursul unor profesori români, între care Simeon Florea Marian. Cărțile românești erau considerate subversive, iar dacă aveai nenorocul să fii prins citind cărți românești de către un profesor neamț, erai admonestat cu dezgust: „Dacă vrei să citești cărți valahe, apoi du-te în Valahia”. Din liceu datează primele încercări literare, primele manifestări culturale, amplificate în anii studenției, ca student al facultății de drept, a Universității germane din Cernăuți, deschisă în 1875. La Cernăuți, a venit în contact cu alți studenți români și cu alte idei românești, una dintre acestea fiind aplicarea în viața practică, în școală și în administrație, dar și în viața parlamentară, a autonomiei Ducatului Bucovina, desprinsă de Galiția, cu dietă și guvern propriu. În acest sens milita Societatea Academică „Junimea”, al cărei președinte a fost ales în două rînduri, membrii acestei societăți fiind animați de ideea slujirii intereselor fundamentale ale românilor prin cultură, prin cuvîntul rostit și scris, prin folosirea limbii române în școală și în administrație. Tineretul universitar de atunci voia să-și facă cunoscute ideile prin scris și, în acest sens, Iorgu G. Toma, împreună cu Petre

Ionescu, Constantin Berariu și Ștefan Bodnărescu, a scos o revistă, „Încercări literare”, care n-a avut viață lungă, lipsind fondurile necesare pentru tipărire.

Un eveniment cu urmări pozitive asupra întăririi convingerilor naționale, la care a participat împreună cu alți studenți, a fost Congresul studențesc de la Constanța, ținut în septembrie 1894, prilej de întărire a legăturilor între frați, cei din afara Regatului fiind primiți cu dragoste frățescă și purtați prin mai multe orașe din România, impresionantă fiind primirea de la Iași. Autoritățile austriece reprimau orice manifestare care viza unirea Bucovinei cu României, acuzând intelectualitatea românească de iredentism, în special pe preoți și pe învățători. Studenții care au participat la Congresul de la Constanța au fost anchetați de poliția austriacă din Cernăuți, această acțiune culturală și națională fiind privită ca o activitate subversivă față de imperiul bicefal. Iorgu G. Toma a scăpat de cercetare și de pedeapsă aspră, deoarece a plecat „în străinătate” cu pașaportul prietenului său, Eugen Tarnavski, care l-a apărat, ca să nu aibă neplăceri cu autoritățile militare, fiind chiar atunci în armată, urmînd cursurile Școlii Militare în urma cărora a obținut gradul de sublocotenent. „De la Congresul acesta – relatează Iorgu G. Toma – mi-au rămas, în afară de discuțiunile lui, adînc întipărite în suflet și în memorie, primirea adevărat frățescă, de care ne-au învrednicit studenții ieșeni, și refuzul silit al guvernului român de a ne îngădui, la înapoiere, vizitarea capitalei României, unde ajunserăm însă totuși, studenții înlăturînd toate obstacolele și angajîndu-se cu poliția într-o hărțuială destul de serioasă, la statuia lui Mihai Viteazul”

La terminarea studiilor juridice, în 1896, nu fără o sancțiune înscrisă în certificatul de absolvire (pierduse și bursa în 1893), după ce „a trecut cu succes bun” examenul de judecător, s-ar fi putut crede că sistemul juridic austriac din Bucovina va îngloba în angrenajul său perfecționat pînă la pedanterie, asemenea întregii administrații, un funcționar supus și prea plecat împărăției și statului habsburgic, asemenea multor altora, dar, deși era notat negativ, cu un trecut „prea pronunțat în direcția națională”, „profesiunea de magistrat cezaro-crăiesc nu m-a putut împiedica în manifestarea fățișă a sentimentelor mele românești”. Conștiincios, corect și absolut integru a fost Iorgu G. Toma ca magistrat, mai întîi între 1899-1906 ca judecător la Rădăuți, apoi la Suceava, pînă în 1905, unde avansează pînă la rangul de consilier de tribunal, însă n-a uitat de îndatoririle lui de român, desfășurînd o intensă activitate pe teren cultural, literar și politic. La Rădăuți, pune bazele, împreună cu

arhimandritul Teofil Patraș de la Putna, societății „Internatul de băieți români ortodox-oriental”, instituție necesară pentru copiii dotați, fiii unor familii modeste, care urmau gimnaziul la Rădăuți.

Pentru Iorgu G. Toma și pentru alți intelectuali români din Bucovina, anul 1900 reprezintă începutul unei noi etape de maturizare a conștiinței românești, cînd se pun bazele, de către Iancu Flondor și George Popovici, Partidului Poporal Național Român, cu un program politic de apărare și promovare a drepturilor românilor. Integrat curentului național-democrat, Iorgu G. Toma participă la disputele politice în legătură cu purtarea tricolorului care a divizat intelectualitatea românească. Poziția membrilor Partidului Poporal Național Român este clară și tranșantă: „Ce este crucea pentru creștin, este tricolorul pentru român, un simbol plin de sfințenie”. Dacă la început, tricolorul era purtat de elevi și studenți sub forma unor panglici și cocarde, prinse la costumul popular, la începutul secolului al XX-lea, purtarea tricolorului se generalizează, cuprinde lumea satelor, cînd steagul românesc este cusut pe cingători, pe hainele de sărbătoare și este țesut în lăicere și covoare. Reacția autorităților la afișarea oarecum ostentativă a tricolorului a fost la început violentă, zelul prigoanei temperîndu-se cînd fruntașii românilor le-au amintit că Austria acceptase tricolorul românesc în 1848-1849, în timpul revoluției, și că nu se vor despărți acum de tricolor „cînd este simbolul neamului nostru nobil”, „drapelul naționalității române din toate țările locuite de români”, cum a zis Kogălniceanu.

Din 1906, Iorgu G. Toma funcționează la Tribunalul din Suceava, continuînd lupta națională, politică și culturală, fiind vicepreședinte al societății „Clubul Român”, iar din 1907 devine președinte al societății culturale „Școala Română”. Cu prilejul jubileului de 25 de ani de activitate al Societății, Iorgu G. Toma întocmește, în 1908, o amplă monografie intitulată „Școala României, societate culturală în Suceava”, lucrare de referință pentru istoria învățămîntului românesc din Bucovina. Ca membru al Partidului Național Român, creat la 31 ianuarie 1909, a luat parte la frămîntările politice interne din preajma izbucnirii Primului Război Mondial (1914-1918). A colaborat la mai multe ziare și reviste, publicînd articole de analiză social-politică, programe, dări de seamă, învățături juridice, rapoarte, poezie tradusă și originală, semnate cu numele său sau cu pseudonim – Delamunte, Delavamă – în „Junimea literară”, în jurul căreia erau reuniți toți scriitorii bucovineni, „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Revista politică”, „Deșteptarea”, „Apărarea națională”,

„Viața poporului” etc. Peste hotarele trasate de străini, Iorgu G. Toma a știut să stabilească legături culturale cu intelectualii din România, cu N. Iorga în special, la revistele cărui a scris, ba, chiar, cu tot riscul, l-a găzduit în casa sa „cu frățescă prietenie”, atunci când N. Iorga a vizitat Bucovina, bucurându-se de aprecierea marelui savant care spunea: „Nu mă mir că știe atât de bine nemțește, mă mir cum de știe atât de bine românește”.

În timpul Primului Război Mondial, declarația de neutralitate a României (3 august 1914) și, apoi, intrarea în război, în 15 august 1916 contra Puterilor Centrale, a dezlănțuit o nemaipomenită persecuție contra tineretului naționalist din jurul revistei „Junimea literară”. Mulți dintre tinerii naționaliști, printre care și Iorgu G. Toma, s-au refugiat în România, unde, în unire cu refugiații români din Transilvania, au desfășurat o febrilă activitate propagandistică pentru intrarea României în război contra Austro-Ungariei și pentru unirea Bucovinei cu Țara Mamă. La București, refugiații din Bucovina au format *Comitetul refugiaților bucovineni*, sub președinția istoricului Ion Nistor. Poziția lor a fost cunoscută prin revista editată în acest scop, „Revista Bucovinei”, al cărei prim număr a apărut la 1 aprilie 1916 cu un articol de fond semnat de Iorgu G. Toma, în care anunța scopul revistei: „de a strânge pe toți refugiații din Bucovina sub un singur drapel, spre a le ordona forțele și scrisul...”. Iorgu G. Toma împreună cu Vasile Lucaciu și alți refugiați români din Bucovina și Transilvania au semnat un memoriu către Consiliul de Miniștri de la București, în care se spunea: „Glasul conștiinței care ne-a povățuit a trece Carpații și să venim în regat ne îndeamnă acum...să ne facem pe deplin datoria de a fi cât mai folositori oștirii românești și statului român”, cerând să se intervină pe lângă guvernul țarist, să se elibereze prizonierii români din Rusia, care să lupte sub flamurile române”. Guvernul român a trimis o misiune în Rusia, în iunie 1917, formată din ofițeri activi și din propagandiști de peste hotare „între care mă găseam și eu, ca singur propagandist bucovinean”.

După tragedia înfrângerii României în toamna și iarna anului 1916, după retragerea la Iași, dar și după bucuria refacerii armatei române, Iorgu G. Toma este trimis în misiune în Rusia, ca „naționalist propagator”. În Rusia este prins de revoluția bolșevică, care-l îndeapărtează de țară, războiul civil împingându-l peste Volga și Urali, prin Omsk, Tomsk, Krasnoiarșk și Irkutsk, ca, în ianuarie 1918, să ajungă la Vladivostok. I se spunea de către membrii misiunilor străine, din Anglia și Franța, „Generalul român”, iar

ofițerii și soldații români îi spuneau „seniorul”, dovadă a prestigiului de care se bucură în acele împrejurări grele, descrise în „Jurnalul pribegiei mele”, pierdut în cea mai mare parte. Revine în țară, în aprilie 1919, și intră în legătură cu vechii tovarăși de idei, grupați acum în jurul revistei „Glasul Bucovinei”. Bucovina, unită cu Țara, avea un guvern local, la Cernăuți, având în frunte, la început, pe Iancu Flondor, apoi pe Ion Nistor, care-l cheamă pe Iorgu G. Toma să îndeplinească funcția de secretar general al guvernului. Se înscrie în Partidul Democrat al Unirii, care milita pentru integrarea rapidă a Bucovinei în structurile statului România Mare. A fost deputat în primul Parlament al României întregite și a participat la toate marile acte politice din timpul guvernării liberale din 1922-1926. Iorgu G. Toma „a făcut politică fără ambiții și fără poftă”, după cum spunea N. Iorga, n-a făcut nici avere, în schimb i-a ajutat pe consătenii lui și pe toți țărani din zona de munte. Retras la vila lui din Vama, scrie, publică, pregătește pentru tipar traducerile din Lenau și stihuri din alte graiuri, precum și versurile originale, pune bazele societății „Mihai-Vodă Racoviță” și a societății de turism „Pietrele Doamnei”, continuă „îndeletnicirile literare și culturale, singurele care mai sunt în stare să mă facă să uit și să nu regret”. Acest mare patriot, naționalist-democrat, s-a stins pe un pat de spital la Cîmpulung Moldovenesc, în 13 ianuarie 1935, după care a intrat, alături de toți cei care au făcut România Mare, în uitarea nemeritată a urmașilor, care nu-și găsesc timp să privească înapoi.

Note:

1. Ion Cernat, *Cu Iorgu G. Toma despre naționalism și verticalitate*, Editura PIM, Iași, 2004
2. Mihai Iacobescu, *Bucovina și mitul habsburgic*, în „Lumea Carpatică (Sv)”, martie-mai, 2002, p.24-28.
3. Constantin Morariu, *Cursul vieții mele. Memorii*, Editura Hurmuzachi, Suceava, 1998.
4. Iorgu G. Toma, *Autobiografie*, în „Glasul muntelui”, Cîmpulung Moldovenesc, nr.41 din 27 ianuarie 1935, p.2-9; Iorgu G. Toma, *Autobiografie* în „Școala Română, societate culturală în Suceava”, monografie ilustrată, Suceava, 1908, p.182.
5. *Patria*, Cernăuți, anul III, nr.251, 14/26 martie 1899, p.3.
6. Iorgu G. Toma, *Autobiografie*, op.cit.
7. Constantin Berariu, *Tricolorul românesc*, Cernăuți, 1901, p.20-21.
8. *Ibidem*, p.22.
9. N. Iorga, *Oameni care au fost*, vol.III, București, 1936, p.430.
10. Ion I. Nistor, *Amintiri bucovinene din vremea unirii*, editura Alfa, Iași, 2000, p.250.